

2. Попкова В.Д., Шипуліна М.О., Ковальчук Г.С. Проблеми фінансового забезпечення діяльності закладів системи охорони здоров'я України //Економічний простір. – 2009. - № 24. – с. 83.
3. Постанова Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань «Шляхи реформування охорони здоров'я та медичне страхування в Україні» від 21 жовтня 2009 року N 1651-VI.
4. www.tristar.com.ua

УДК: 338.432:658:637.134

Шукалович В. Ф.

к.е.н.

Ковальчук О. Д.

к.е.н.

Житомирський національний агроєкологічний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МОЛОКОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

***Анотація.** Визначено основні проблемні питання економічних взаємовідносин молокопереробних підприємств та постачальників молока в сучасних умовах. Запропоновано механізми розвитку підприємств молокопродуктового підкомплексу на основі спільного інвестування зацікавлених сільськогосподарських та молокопереробних підприємств у виробництво молочної сировини та його організаційні важелі у вигляді систем розподілу прибутку та контролю.*

Постановка проблеми. Кризові явища в економіці України поглибили наявні проблеми взаємовідносин молокопереробних підприємств та виробників сировини. Окрім традиційно існуючих проблем з якістю сировини та забезпечення її необхідних обсягів, на даному етапі додалася проблема розрахунків за неї, що була викликана «кризою ліквідності» молокопереробних підприємств. Остання характеризувалася зв'язуванням вільних обігових коштів дебіторською заборгованістю, і як наслідок збільшенням кредиторської заборгованості перед основними постачальниками ресурсів – сільськогосподарськими підприємствами.

Таким чином, питання забезпечення сировиною в умовах обмежених фінансових ресурсів, а також знаходження дієвих організаційно-економічних механізмів взаємодії у молокопродуктовому підкомплексі, що б дозволило знизити ризики від різного роду криз, набуло особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень. Проблема економічних взаємовідносин на ринку молочної сировини приділялась значна увага у працях Мостенської Т.Л., Ільчука М.М., Пархомця М.К., Березівського П.С. та ін., де викладено

організаційно-економічні рішення щодо оптимізації взаємовідносин виробника сировини та її переробника. Разом з тим, умови в яких на сьогодні функціонують підприємства молокопродуктового підкомплексу вимагають удосконалення існуючих підходів.

Формулювання цілей. В процесі дослідження ставилися наступні завдання:

- визначити основні проблемні питання розвитку та взаємодії виробників молочної сировини та її переробників;
- сформувати організаційно-економічний механізм розвитку сільськогосподарських та молокопереробних підприємств, що забезпечує мінімальні ризики взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Аналіз публікацій авторів щодо проблеми взаємовідносин в молокопродуктовому підкомплексі та розвиток галузей виробництва сировини та її переробки у дореформений та пореформений період розвитку сільського господарства дозволило сформувати ряд висновків.

1) Прямі відносини між постачальниками молока та його споживачами не в змозі вирішити питання якості сировини в умовах посилення вимог до неї. Дане твердження ґрунтується на особливостях розвитку ринку молочної сировини – значним його скороченням, з одночасним підвищенням обсягів виробництва готової продукції та її споживання населенням за останні роки. Слабке технологічне оновлення процесу виробництва сировини та технологій його збирання, відсутність сучасного контролюючого обладнання на переробних підприємствах посилює потреби обох учасників у «повній довірі» до сировини, що постачається.

2) Принципи встановлення покарань за постачання неякісного молока є малоефективними в умовах сучасного ринку молочної сировини. Якщо даний механізм успішно функціонує у більшості країн Європи, де встановлюються понижуючі коефіцієнти, то він практично не діє в сучасних умовах України. Фактично, низькоконкурентний ринок якісного молока призводить до диктату сільськогосподарського виробника і, тим самим, робить неможливим будь-які дії переробника у відповідь за невиконання умов домовленостей. Тобто, маючи велику кількість альтернативних варіантів постачання, великий виробник якісного молока одноосібно може розірвати відносини та змінити контрагента.

3) Проблемним є самостійне налагодження виробництва сировини переробним підприємством та власної системи збуту. Обсяг інвестицій необхідний для обладнання 1 скотомісця, за різними оцінками складає від 5000 до 9000 дол. США [6, 7]. Відволікання таких ресурсів із обороту переробних підприємств, враховуючи їх товарооборот, який у переважній частині підприємств не перевищує 2,5 млн. дол., неминуче призведе до стагнації

діяльності. Вагомим аргументом на рахунок цього є високий період окупності вкладених у молочні комплекси коштів, які за різними оцінками складають 6-10 років. Окрім того, в умовах, що склалися у сільському господарстві України, неможливо знайти технологічний майданчик для здійснення такого проекту, зважаючи на розпорошеність земельних та майнових паїв, неврегульованість прав на них.

4) Сформована система відносин між молокопереробним підприємством, постачальниками сировини та споживачами готової продукції не є оптимальною. Відсутність юридично визначених відносин між переробним підприємством та сільськогосподарськими підприємствами призводить до посилення невизначеності у їх відносинах. Фактично, дана система не забезпечує від деструктивних дій як з однієї, так і з іншої сторони. Свідченням цього, є необ'єктивна оцінка якості сировини переробним підприємством щодо параметрів якості (жирності, вмісту білків, соматичних клітин та кислотності), а також дії сільськогосподарських підприємств та господарств населення, направлені на використання недозволених домішок, що подовжують строк зберігання молока (антибіотики, фосфати та ін.)

6) Основою стримування колективних дій між суб'єктами ринку є відсутність чітко визначених систем та правил поведінки. Управлінські рішення, що приймаються господарюючими суб'єктами на ринку готової молочної продукції, часто направлені проти економічних інтересів інших. Такі економічні інтереси досить часто є визначальними для існування підприємств і фактично призводять не до стратегій розвитку, а до стратегій виживання. Натомість замість відносин, що призводять до економічної боротьби за сучасних умов, необхідним є перехід до відносин економічної взаємодії, що ґрунтуються на чітких правилах та інструментах взаємної підтримки.

На основі вищевказаних теоретичних положень обґрунтування організаційно-економічного механізму та слідуючи за умовами, які склалися у молочному секторі економіки, нами запропоновано механізм забезпечення сировиною переробних підприємств, що складається з таких функціональних етапів:

1) створення власної сировинної бази високоякісного молока на основі спільного її започаткування та використання зацікавленими у цьому переробними та сільськогосподарськими підприємствами;

2) створення самоорганізуючої системи управління виробництвом сировини, реалізацією продукції та взаємовідносин учасників. Вона дозволяє тримати протилежні ринкові стратегії сільськогосподарських та переробних підприємств, які один з одним співвідносяться як продавець-покупець-конкурент, у руслі співпраці;

3) створення гнучкої системи розподілу прибутку, що може реалізуватись під впливом існуючої системи управління інтеграційним процесом.

В даному випадку пропонується створення підприємства, що займатиметься виробництвом високоякісного молока та складатиметься із зацікавлених в цьому сільськогосподарських та переробних підприємств. При цьому активами, що забезпечуватимуть функціонування підприємства, є:

- для сільгоспідприємств – приміщення, де вже здійснюється виробництво молока з відповідною інфраструктурою, що передбачена проектом;

- для переробних підприємств – продуктивне поголів'я, обладнання для доїльного залу та охолодження молока, нові приміщення та конструкції, реалізовані відповідно до проекту.

		Сільськогосподарські підприємства	
		здійснювати	не здійснювати
Переробні підприємства	здійснювати	(1,1)	(0,0)
	не здійснювати	(0,0)	(0,0)

Рис. 1 Матриця результатів виробничого процесу сільськогосподарських та переробних підприємств в умовах спільного виробництва молочної сировини.*

*сформовано на основі методичного інструментарію теорії ігор

Розподіл прибутку від реалізації сировини виробленої на даному підприємстві здійснюватиметься пропорційно до вартості активів, що мають його учасники. Разом з цим, на нашу думку даний розподіл не буде достатньо об'єктивним і таким, що не формуватиме максимальні мотиви до здійснення спільної діяльності. Причиною цього є те, що окрім вказаних вище капітальних витрат, кожне з підприємств несе операційні витрати на забезпечення процесу виробництва сировини та реалізації готової продукції, які забезпечують надходження фінансових ресурсів споживчого ринку, що надалі розподіляються між сільськогосподарським виробником та переробним підприємством. Так, зокрема, сільськогосподарське підприємство несе витрати на виробництво і заготівлю кормів та технологічне супроводження виробництва молока, переробні підприємства - на переробку сировини та просування готової продукції. При цьому, не забезпечення вищевказаного витратного механізму призводить до зупинки як одних, так і інших (рис. 1). Тому, для врахування даних витрат в процесі розподілу прибутку, нами пропонується використати

механізм франчайзингу із залученням до нього підприємства-реалізатора молочної продукції, який в даному випадку виступатиме у ролі франчайзі.

Останній здійснює оплату за користування правами на торгіву марку пропорційно операційним витратам сільськогосподарських та переробних підприємств, які є відповідно її власниками. Отже, прибуток, що формується в результаті реалізації молочної продукції торговельному підприємству і далі споживачам (N), можна записати у вигляді наступної формули

$$N = i + \sum_{j=1}^n k_j f, \quad (1.1)$$

i – прибуток, що належить торговельному підприємству від реалізації готової молочної продукції,

f – загальний розмір платежів від користування правами на торгіву марку, визначений контрактом із торговельним підприємством з урахуванням обсягів реалізації,

k_j – частка у володінні правами на торгіву марку, що визначається пропорційно витратам учасників проекту (OC) на забезпечення процесу виробництва сировини (для сільськогосподарського підприємства) та її переробки (для переробних підприємств):

$$k_j = \frac{oc_j}{\sum_{j=1}^n oc_j}, \quad (1.2)$$

Перевагою даного механізму розподілу прибутку, який застосовує систему прав власності, над функціонуючим, який відбувається через систему цін, є усунення ризиків від взаємних деструктивних економічних дій переробних та сільськогосподарських підприємств, що досягається взаємною участю у прибутках один одного.

При цьому, з метою максимальної мінімізації ризиків необ'єктивного розподілу прибутку, що може бути пов'язаний із навмисним завищенням операційних витрат, пропонуємо створити спільні комісії учасників проекту по контролю за їх змінами. Рішення щодо об'єктивності даних змін, пропонуємо приймати на основі взаємооберненого впливу: при прийнятті рішень щодо об'єктивності зміни операційних витрат при виробництві молока - більшу вагу надавати молокопереробним підприємствам, при його переробці – сільськогосподарському підприємству.

Висновки. Забезпечення розвитку підприємств молокопродуктового підкомплексу в умовах дефіциту високоякісної сировини та економічної кризи повинно формуватись на основі організаційно-економічного механізму, що якнайповніше враховує інтереси переробних підприємств та постачальників молока. Реалізація даних інтересів можлива лише в умовах оптимальної, взаємовигідної їх співпраці при виробництві сировини і реалізації готової

продукції та стійких сформованих правил розподілу прибутку та взаємного контролю за витратним механізмом. Застосування механізму франчайзингу та інвестування дозволить залучити до процесу розподілу прибутку від реалізації сировини – переробні підприємства, а до реалізації готової продукції – сільськогосподарське підприємство постачальника сировини. Це створюватиме мотиви до взаємовигідної співпраці протилежних за ринковими стратегіями виробників сировини та її покупців.

Аннотація. Определены основные проблемные вопросы экономических взаимоотношений молокоперерабатывающих предприятий и поставщиков молока в современных условиях. Предложен механизм развития предприятий молочнопродуктового подкомплекса на основе совместного инвестирования заинтересованных сельскохозяйственных и молокоперерабатывающих предприятий в производство молочного сырья и его организационные рычаги в виде систем распределения прибыли и контроля.

Summary. Topical issues of economic interaction between milk processing plants and raw milk suppliers were identified. Mechanisms of developing dairy subcomplex enterprises based on cooperating investment of interested agricultural and dairy enterprises were proposed. The systems of profit allocation and control were also suggested.

Література.

1. Валентинов В.Л. Институційні механізми міжгалузевих відносин в АПК як перспективний напрямок агроекономічних досліджень / В.Л. Валентинов // Економіка АПК - 2006. - №5. - С.42-46
2. Глібов Р.В. Формування збалансованого цінового механізму в молокопродуктовому підкомплексі / Р.В. Глібов // Економіка АПК. - 2006. - №7. - С.105-110.
3. Ільчук М.М. Ефективне функціонування молокопродуктового підкомплексу України / М.М. Ільчук - К.: Нічлава, 2004. - 312с.
4. Пархомець М. Напрями розвитку молочного скотарства Тернопільщини / М. Пархомець, В. Олійник // Тваринництво України. - 2005 р. - № 11. - С.5-8.
5. Саблук П.Т. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні / П.Т. Саблук, В.І. Бойко, Мостенська Т.Л./ за ред. П.Т. Саблука. - К.: Інститут аграрної економіки. - 2005. - 339с.
6. Меморандум про співпрацю між Новоград-Волинською районною державною адміністрацією та ТОВ «Українська молочна компанія» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.zhitomir-region.gov.ua/index.php?mode=news&id=3136>.
7. Галузева програма розвитку молочного скотарства до 2015 року / Українська академія аграрних наук. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.uaan.gov.ua/progr071.doc>.